

УДК 338.2

*Н. П. Сітнікова,
к. е. н., докторант, НДЕІ Мінекономрозвитку і торгівлі України*

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ПРОЦЕСІВ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ

У статті надається огляд стратегічного планування процесів подолання бідності та аналіз відповідних тенденцій. Також наведено результати дослідження існуючих підходів до вимірювання бідності, що використовуються у стратегіях та програмах подолання бідності.

In the article a review of strategic planning of poverty reduction and analysis of relevant trends are considered. Also it presents results of studies of existing approaches to measure poverty used in strategies and programmes to overcome poverty.

*Ключові слова: стратегічне планування, соціальний розвиток, подолання бідності.
Key words: strategic planning, social development, poverty reduction.*

ВСТУП

Наприкінці минулого століття трансформаційні зміни в перехідних економіках країн Центральної та Східної Європи зумовили стрімке зростання масштабів бідності у цих країнах. Бідність є негативним феноменом, властивим будь-якому суспільному устрою, що відображає ступінь нерівності, стан забезпечення прав людини, недоліки суспільно-економічних відносин у країні, рівень життя населення та ефективність реалізації державних соціальних програм. Боротьба з бідністю є одним із головних викликів сьогодення, що об'єднує зусилля світової спільноти. Серед цілей і пріоритетів глобального розвитку, визначених у стратегічних та програмних документах міжнародних організацій, чільне місце посідають стратегічні завдання щодо подолання бідності, скорочення масштабів нерівності та розбудови інклюзивного суспільства. На національному рівні у багатьох країнах (понад 150) розробляються та впроваджуються стратегії подолання бідності [4]. В Україні окремі сегменти стратегічного планування складають: стратегія подолання бідності, комплексна програма забезпечення реалізації стратегії та щорічні плани заходів, регіональні програми подолання бідності та державна цільова соціальна програма подолання та запобігання бідності. Завдання подолання бідності перебувають у центрі уваги державного управління, що і зумовлює актуальність дослідження цього сегмента стратегічного планування.

Питання стратегічного управління в умовах трансформаційних процесів досліджені у працях таких вчених, як І. Бондар, В. Бесєдін, В. Геець, І. Крючкова, І. Манцуров, А. Мусіна, В. Новіков, П. Таунсенд, Д. Сакс, Б. Слей. Вітчизняні вчені І. Гнибіденко, В. Гошовська, О. Грیشнова, А. Колот, Е. Лібанова, А. Макарова, О. Новікова, А. Черенько зробили вагомий внесок у програмування процесів подолання бідності та забезпечення соціальної стабільності. Недостатньо вивченими залишаються питання, пов'язані з системними підходами до стратегічного планування у цій сфері та моніторингом процесів бідності.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Стратегічне планування та визначення оптимальних напрямів дій для подолання та запобігання бідності, дослідження впливу програмованих заходів на рівень життя населення є актуальними завданнями державного управління. Вироблення стратегій подолання бідності в окремій країні багато в чому залежить від національної специфіки процесів розвитку, "профілів" бідності та нерівності, підходів та існуючих традицій щодо підтримки виокремлених уразливих груп населення. Проте також існують спільні риси планування процесів подолання бідності, особливо у країнах з перехідними економіками. Так, наприклад, застосовуються єдині підходи до розуміння природи бідності та її причин, визначення видів бідності, її критеріїв та показників тощо. Та-

Таблиця 1. Цільові орієнтири подолання бідності, встановлені Стратегією подолання бідності на період до 2010 року, %

Показники бідності	2000	2001	2002	2003	2004	2010
Рівень бідності	26,7	26,2	26	25,5	25	21,5
Рівень крайньої бідності (злиденності)	14,7	13	12	10	8	3
Глибина бідності	22,9	22,5	21,5	20,5	19	18

Джерело: [8].

кож для планування процесів подолання бідності необхідним є вивчення власного національного досвіду розроблення та впровадження відповідних стратегічних документів та аналіз тенденцій скорочення масштабів бідності, що і є метою дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Трансформаційні процеси у економіці України перших років незалежності зумовили зменшення майже на 60% грошових доходів середньої родини, що за світовими стандартами є надзвичайним явищем. Як наслідок, утворилась так звана "нова бідність", тобто значна частка населення з традиційно середніми доходами опинилась за межею бідності. Ці виклики зумовили необхідність запровадження стратегічного планування процесів подолання бідності в Україні.

Проблема бідності в Україні набула офіційного визнання після затвердження Указом Президента України Стратегії подолання бідності, яка встановила значення терміна "бідність", єдиний відносний критерій віднесення різних верств населення до категорії бідних і визначила основні напрями та етапи подолання бідності на період до 2010 року [8]. Також було прийнято Комплексну програму забезпечення реалізації Стратегії, щороку затверджувалися плани заходів, спрямованих на подолання бідності, розроблялись та виконувалися регіональні програми подолання бідності.

Стратегією вперше за роки незалежності було визначено такі терміни, як: бідність (неможливість унаслідок нестачі коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу); глибина бідності (відхилення величини доходів або витрат бідних від визначеної межі бідності); межа бідності (рівень доходу, нижче від якого є неможливим задоволення основних потреб); крайня форма бідності (бідність, яка порівняно зі стандартами цивілізації асоціюється з межею виживання); рівень бідності (питома вага сімей (домогосподарств), у яких рівень споживання (доходів) на одну особу є нижчим від визначеної межі бідності). Стратегією визначено,

що національною межею бідності є 75 відсотків медіанних сукупних витрат у розрахунку на умовного дорослого. Такий відносний критерій ураховує низький рівень життя, поширення незареєстрованих видів діяльності, значні обсяги незареєстрованих доходів населення України та відповідає міжнародній практиці. Необхідність запровадження стратегічного планування процесів подолання бідності була зумовлена: 1) різким зниженням рівня життя основних верств населення, зменшенням його платоспроможності, розшаруванням суспільства за рівнем доходів внаслідок перебудови економічних відносин в умовах спаду виробництва, інфляції, зміни форм власності; 2) зміною величини та структури доходів і витрат населення (у структурі грошових доходів питома вага заробітної плати зменшилась); 3) зменшенням рівня зайнятості населення, зростанням рівня безробіття; 4) низьким рівнем оплати праці та пенсійного забезпечення, заборгованістю із заробітної плати і соціальних виплат, відсутністю розвинутої системи страхування та адресної соціальної допомоги. Такі обставини вимагали системних планових дій та розроблення стратегічного документа нового для України типу — Стратегії подолання бідності. Вона була розроблена з метою: 1) забезпечення економічного зростання; 2) підвищення рівня продуктивної зайнятості населення та блокування найгостріших проявів бідності; 3) реформування системи соціальної підтримки населення шляхом консолідації всіх соціальних програм і видів допомоги на основі оцінки сукупного доходу сім'ї; 4) інтеграції осіб з обмеженими фізичними можливостями у суспільне життя. Стратегія також визначила такі основні напрями проведення політики подолання бідності: створення економічно-правових умов для збільшення доходів і зростання економічної активності працездатних громадян; підвищення ефективності соціальної підтримки найбільш уразливих груп населення шляхом реформування системи соціального захисту [8]. У Стратегії також були встановлені кількісні критерії до 2010 року щодо рівня бідності, а також визначено механізми моніторингу ефективності та адресності заходів щодо соціальної підтримки окремих груп населення.

За результатами аналізу виконання Стратегії подолання бідності слід зазначити, що стратегічні завдання частково виконані, проте цільових орієнтирів не було досягнуто. Так, у 2010 році рівень відносної бідності становив 24,1%. Протягом років реалізації стратегії ме-

жа бідності зроста майже у п'ять разів (з 175 грн. у 2001 році до 944 грн. у 2010 році), рівень відносної бідності до 2010 року залишався стабільним (на рівні 27%). Протягом періоду реалізації стратегії суттєво знижено рівень бідності у сім'ях з дітьми віком до трьох років: з 43,8% у 2001 році до 35,2% у 2010 році. Залишається високим рівень бідності в сільській місцевості (32,3%), який значно перевищує рівень бідності у містах (20,2%). Не розв'язана проблема охоплення бідного населення соціальною підтримкою, тільки 57% осіб, що належать до категорії бідних за критерієм прожиткового мінімуму, отримує один з видів соціальної підтримки [6].

Підписання Президентом України Декларації Тисячоліття ООН у 2000 році зумовило визнання пріоритетності розв'язання проблем нерівності та бідності. Національна доповідь "Цілі Розвитку Тисячоліття — Україна" (ЦРТ) була розроблена у 2003 році, а у 2010 році система ЦРТ була оновлена. Першою ціллю визначено "Подолання бідності", завдання та показники досягнення якої встановлені відповідно до існуючої міжнародної практики.

Указом Президента України "Про невідкладні заходи з подолання бідності" визначено, що бідність є однією з найболючіших проблем суспільства, яка суттєво обмежує можливості людського розвитку, породжує масштабні соціальні конфлікти, становить загрозу єдності суспільства та національній безпеці України. Тому подолання бідності є найважливішим пріоритетом у здійсненні реформ в Україні [7].

У 2011 році було розроблено Державну цільову соціальну програму подолання та запобігання бідності на період до 2015 року (далі — Програма), метою якої визначено "зменшен-

Таблиця 2. Завдання та показники подолання бідності, встановлені Національною доповіддю "Цілі Розвитку Тисячоліття — Україна"

Завдання	Показники
Завдання 1.А: Ліквідувати до 2015 року бідність за критерієм 5 дол. США на добу за ПКС ¹	1.1. Частка населення, чие добове споживання є нижчим 5 дол. США за ПКС, %
Завдання 1.В: Скоротити питому вагу бідного населення (за національним критерієм бідності) до 25% за рахунок зменшення чисельності бідних серед дітей та працюючих	1.2. Частка бідного населення за національним критерієм, % 1.3. Частка бідних серед дітей, % 1.4. Частка бідних серед працюючих осіб, %
Завдання 1.С: Зменшити в десять разів до 2015 року питому вагу населення, чие споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму	1.5. Частка населення, чие споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму, %

¹ Паритети купівельної спроможності валют (ПКС).

Джерело: [9].

Таблиця 3. Стан досягнення цільових орієнтирів подолання бідності, встановлених Національною доповіддю "Цілі Розвитку Тисячоліття — Україна"

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2015
Індикатор 1.1. Частка населення, чие добове споживання є нижчим 5 (4,3) дол. США на добу за ПКС, %												
	11,9 ¹	11,0 ¹	3,0 ¹	4,0 ¹	2,0 ¹	1,3 ¹ 9,0	6,0	6,6	3,8	4,5 ² 3,5	5,0 ² 2,5	<0,5
Індикатор 1.2. Частка бідного населення за національним критерієм, %												
	26,4	27,2	27,2	26,6	27,3	27,1	28,1	27,3	27,0	27,0 ² 26,4	27,0 ² 24,1	25,0
Індикатор 1.3. Частка бідних серед дітей, %												
	33,4	34,9	34,0	34,9	35,0	36,7	36,6	36,3	35,1	35,0 ² 33,2	34,5 ² 32,7	29,0
Індикатор 1.4. Частка бідних серед працюючих осіб, %												
	21,6	22,6	22,0	21,1	21,6	22,3	27,2	21,7	21,1	21,0 ² 20,6	20,0 ² 19,7	15,0
Індикатор 1.5. Частка населення, чие споживання є нижчим рівня прожиткового мінімуму ³ , %												
	71,2	69,2	65,0	59,9	51,0	38,7	31,0	30,5	19,9	22,0 ² 24,8	20,0 ² 23,5	7,0

¹ 4,3 дол. США на добу, з 2005 року Світовим банком були змінені підходи до розрахунку паритету купівельної спроможності курсу долара США до гривні (4,3. дол. США до 5 дол. США).

² оціночні дані, що були встановлені у доповіді ЦРТ Україна — 2010.

³ споживання це середньодушові сукупні витрати домогосподарства у розрахунку на еквівалентну особу (за шкалою 1,0;0,7;0,7)

Джерело: [10].

ня кількості бідного населення серед працюючих, сімей з дітьми, особливо багатодітних, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, безпритульних дітей, безробітних, інвалідів, пенсіонерів, бездомних осіб, у сільській місцевості та запобігання хронічній бідності". Програмою передбачено шляхи розв'язання проблеми за наступними напрямками: 1) відновлення виробництва та стимулювання економічного зростання; сприяння зайнятості населення та розвиток ринку праці; удосконалення механізму оплати праці та соціального діалогу як основних чинників створення умов для гідної праці; 2) розвиток системи соціального страхування; 3) удосконалення пенсійної системи та подальше проведення пенсійної реформи; 4) реформування системи соціального захисту; 5) соціальна підтримка сімей, дітей та молоді; 6) поліпшення медичного обслуговування громадян [6]. Для моніторингу ефектив-

ності виконання Програми передбачено застосування наступних критеріїв: 1) межа бідності, визначена за відносним критерієм 75 % медіанного рівня середньодушових еквівалентних сукупних витрат; 2) межа крайньої бідності, визначена за відносним критерієм 60 % медіанного рівня середньодушових еквівалентних сукупних витрат та адаптована до критерію Європейського Союзу; 3) межа абсолютної бідності, визначена за критерієм прожиткового мінімуму; 4) межа абсолютної бідності, визначена за критерієм вартості добового споживання на рівні 5 дол. США за ПКС з метою порівняння її з міжнародними показниками. З метою забезпечення аналізу стану виконання програми передбачено моніторинг за 21 основним показником соціально-економічного розвитку [7].

За даними Національної добровільної презентації "Сприяння виробничим потужностям, зайнятості та гідній праці з метою викорінення бідності у контексті всеохоплюючого, сталого та справедливого економічного зростання на всіх рівнях для досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття", яку представив від імені Уряду України Перший заступник Міністра соціальної політики Василь Надрага на сесії Економічної та Соціальної Ради ООН у липні 2012 року, рівень абсолютної бідності (за межею прожиткового мінімуму) зменшився з 18,5% за 9 місяців 2010 року до 15,2% за 9 місяців 2011 року. Це означає, що майже півтора мільйони людей вийшли зі стану бідності та вартість їх середньодушового споживання перевищила розмір прожиткового мінімуму [2]. Протягом 2010—2011 років рівень абсолютної бідності (за критерієм вартості добового споживання 5 дол. США на особу за ПКС) скоротився вдвічі та становить 1,4% (за даними 9 місяців 2011 року). Зниження рівня відносної бідності відбувається за рахунок покращення ситуації серед сімей з дітьми — цей показник зменшився до 31,7% та серед працюючих — до 19,8% (дані за 9 місяців 2011 року). В основному покращення відчули багатодітні домогосподарства, де рівень бідності знизився за 9 місяців 2011 року, порівняно з відповідним періодом попереднього року, на 3,1 в.п. Незважаючи на покращення ситуації, багатодітні родини мають найвищі ризики бідності: рівень бідності у 2,2 рази перевищує середнє по країні значення [2].

За результатами вивчення стратегічного планування процесів подолання бідності у інших країнах, слід зазначити наступне. У стратегіях подолання бідності використовуються наступні визначення видів бідності: об'єктивна бідність (визначається за прийняти-

ми в країні критеріями доходу та можливістю досягнення матеріальних і духовних благ); суб'єктивна бідність (визначається самооцінкою, тобто людина визнається бідною, коли вона сама себе так ідентифікує); абсолютна бідність (визначається шляхом порівняння загального доходу особи чи сім'ї із загальною вартістю певного "кошика" та послуг, що складають базові потреби в суспільстві); відносна бідність (визначається порівнянням загального доходу (витрат) особи чи сім'ї з середнім у суспільстві в цілому; частка населення із нижчим рівнем доходу, що витрачають більшу частку своїх доходів на "кошик" товарів та послуг порівняно із певними пороговими значеннями, встановленими на підставі середнього в суспільстві розміру цієї частки, вважається відносно бідною). Також у стратегічному плануванні бідність визначається за методами визначення: абсолютні (методи використання мінімального споживчого бюджету (прожиткового мінімуму/вартість добового споживання); калорійності харчування: менше 2100 ккал за добу — бідність, менш 1680 — зубожіння); структурні (за питомою вагою витрат на харчування (або найнеобхідніших витрат) у сукупних доходах (витратах) домогосподарства); відносні (за фіксованою часткою середньодушового/еквівалентного доходу (витрат) у країні). За часовим горизонтом виокремлюються наступні види бідності: тимчасова (одномоментне зниження рівня життя внаслідок природних катаклізмів, форс-мажорних обставин, трансформаційних або політичних змін); застійна бідність (неможливість для родини чи людини самостійно подолати бідність); хронічна ("спадкоємна" бідність) [4].

Результати дослідження реалізації документів стратегічного планування подолання бідності у різних країнах та відповідного моніторингу цих процесів свідчать про наступне. Глобальний програмний документ Пакт ЦРТ стимулював процеси подолання бідності, наслідком чого стало зменшення вдвічі кількості людей у світі, що живуть за межею бідності, за абсолютним критерієм (вартість добового споживання менше 1,25 дол. США за ПКС) та скорочення частки міського населення, що живе у нетрях (з 39% у 2000 році до 33% у 2012 році). У країнах ЄС процеси подолання бідності відстежуються і за абсолютним і за відносним критерієм. Так, у ЄС межею бідності встановлено 60%-ий поріг медіанного рівня сукупних еквівалентних доходів у розрахунку на умовного дорослого. За цим критерієм рівень бідності в 27 країнах ЄС залишається практично без змін

з 2005 року — на рівні 17%. Найбільш бідним є населення Латвії (26%), Румунії (23%) та Болгарії (21%), Греції, Іспанії, Литви (20%), а найменш — населення Чехії (9%), Нідерландів і Словаччини (11%), Данії, Угорщини, Австрії, Словенії, Швеції (12%) [3]. За абсолютним критерієм (вартість добового споживання менше 14,76 дол. США за ПКС) частка населення, що перебуває за межею бідності, складає: у Франції — 9%, у Німеччині — 7%, у Нідерландах — 7%,

у Швеції — 6%, у Норвегії — 4%. Критерії бідності встановлюються в документах стратегічного планування різних країн залежно від їх традицій і усталеної практики надання соціальних допомог. Іноді здійснюються розрахунки питомої ваги бідного населення без урахування соціальної допомоги. У США за межею бідності знаходиться 15,1% населення, що є найвищим показником за останні 50 років (офіційна межа бідності у США — дохід нижче 22314 дол. США на рік для сім'ї з чотирьох осіб). Межа абсолютної бідності у США розраховується для різних типів домогосподарств, так, наприклад, для пенсіонерів вона складає понад 11 тис. дол на рік, для самотніх батьків з однією дитиною близько 15 тис. дол.США. Рівень бідності у США серед працездатного населення збільшився з 11,7% до 12,9%, тобто до найвищого рівня з 1960-х років (за даними Бюро цenzів США) [11]. У пострадянських країнах розраховується прожитковий мінімум, який використовується для визначення межі бідності. У Російській Федерації частка бідного населення складає 12,8% (за умовним прожитковим мінімумом). З 2005 по 2010 рік кількість бідних скоротилась з 25 до 18 млн осіб (23% бідних складають діти до 16 років, 25% — молодь, 39% — особи працездатного віку (від 30 років і до моменту виходу на пенсію), 13% — пенсіонери). У 2012 році, за прогнозними оцінками Міністерства економічного розвитку і торгівлі РФ, очікується зниження рівня бідності до 12,7%, у 2013 році — зростання до 12,8%, а у 2014 році — зниження до 12,5% [5]. За даними 2009 року, у Молдові частка бідного населення складає 26,4% (885 тис. осіб), у Вірменії — 23,5%, за абсолютним критерієм 48% населення (1536 тис. осіб) вважається

Таблиця 4. Бідність за індексом багатовимірної бідності ПРООН (за даними 2011 року)

Місце у рейтингу за ІЛР	Країна	ІЛР Індекс людського розвитку	ІББ Індекс багатовимірної бідності	Багатовимірна бідність		Частка населення у зоні ризику багатомірної бідності
				Коефіцієнт бідності	Інтенсивність депривацій	
27	Чеська Республіка	0,865	0,010	3,1	33,4	0,4
43	Латвія	0,805	0,006	1,6	37,9	...
30	ОАЕ	0,846	0,002	0,6	35,3	2,0
34	Естонія	0,835	0,026	7,2	36,5	1,3
38	Угорщина	0,816	0,016	4,6	34,3	...
66	Російська Федерація	0,755	0,005	1,3	38,9	0,8
68	Казахстан	0,745	0,002	0,6	36,9	5,0
76	Україна	0,729	0,008	2,2	35,5	1,0
86	Вірменія	0,716	0,004	1,1	36,2	3,9
111	Молдова	0,649	0,007	1,9	36,7	6,4

Джерело: побудовано автором на основі [1].

бідним (за вартістю добового споживання менше 4,3 дол. США за ПКС).

Для застосування більш комплексних підходів вимірювання бідності у практиці державного управління Програмою Розвитку ООН було розроблено та у 2010 році представлено методика розрахунку індексу багатовимірної бідності (ІББ). Індекс було введено для визначення багатовимірних депривацій (позбавлень) в одних і тих самих домогосподарствах щодо освіти, здоров'я та рівня життя. Методологія індексу багатовимірної бідності враховує концепцію соціального залучення/відторгнення, охоплюючи одночасно відторгнення з економічного, соціального та суспільного життя.

ВИСНОВКИ

Серед основних проблем, на розв'язання яких спрямовані стратегії та програми подолання бідності країн з перехідними економіками, можна виокремити наступні: 1) відсутність належної мотивації у працівників до легальної продуктивної зайнятості, головним чином, через низьку якість робочих місць за умовами та оплатою праці. Низький рівень оплати праці, що є основним чинником бідності як працюючого населення, так і непрацездатних його верств, відчутно гальмує розвиток внутрішнього ринку, не забезпечує високих стандартів споживання, процесів нагромадження, якісного відтворення робочої сили, провокує вплив найбільш ініціативних економічно активних громадян до інших країн; 2) необгрунтована міжгалузєва диференціація рівня оплати праці, що призводить до зниження ролі праці та її повне чи часткове виключення з основних життєвих цінностей; 3) невідповідність професій-

но-кваліфікаційного рівня робочої сили потребам економіки та ринку праці; 4) існування нелегальної трудової міграції та недостатній соціальний захист громадян, які працюють за межами країни; 5) наявність заборгованості із заробітної плати; 6) поглиблення бідності та занепад соціальної сфери в сільській місцевості; 7) наявність тіньових відносин, насамперед внаслідок відсутності ефективного механізму економічного стимулювання роботодавців до створення робочих місць з гідними умовами та оплатою праці; 8) соціально несправедлива та обтяжлива для бюджету система пільг та субсидій населенню; велика кількість пільг за різними напрямками, що не забезпечуються фінансовими можливостями держави. Частіше використовують своє право на пільги не бідні, а більш освічені та більш поінформовані щодо своїх прав верстви населення; практично позбавлені більшості пільг сільські мешканці, оскільки вони просто не мають доступу до послуг, на які поширюється дія пільг.

В Україні завдання подолання бідності знаходиться у центрі уваги державного управління, про що свідчить досвід стратегічного планування процесів подолання бідності. Соціальні ініціативи Президента України, оприлюднені у березні 2012 року, також обумовлюють нові вимоги до планування розвитку соціальної сфери. Наразі бідність є однією з найбільш гострих проблем суспільства, від якої потерпає значна частина населення України. Планування процесів подолання бідності в Україні має визначати шляхи розв'язання проблем бідності працюючого населення та поляризації доходів, тобто збільшення розриву між бідними та багатими прошарками населення. Основна ознака бідності в Україні полягає у високій концентрації населення навколо межі бідності. Це посилює ризики різкого збільшення частки бідних за умов погіршення економічної ситуації. Важливими завданнями є зниження ризиків бідності, скорочення рівня бідності за доходами населення, але не менш важливим є скорочення багатомірного бідності, зумовленої обмеженістю доступу до якісних послуг освіти та охорони здоров'я. Планувати і здійснювати реформи неможливо без попереднього вивчення прогнозованого впливу їх впровадження на рівень життя найуразливіших верств населення та певних груп соціально відторгнених людей.

Література:

1. Доклад о человеческом развитии "Устойчивое развитие и равенство возможностей: луч-

шее будущее для всех" / ПРООН. — Нью-Йорк, 2011. — 176 с.

2. Національна добровільна презентація "Сприяння виробничим потужностям, зайнятості та гідній праці з метою викорінення бідності у контексті всеохоплюючого, сталого і справедливого економічного зростання на всіх рівнях для досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття" [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/pdf/unecosoc-nvp_ukraine_2012.pdf

3. Офіційний сайт Євростату [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-18012010-AP/EN/3-18012010-AP-EN.PDF

4. Офіційний сайт Міжнародного Валютного Фонду, Poverty Reduction Strategies Papers [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.imf.org/external/np/prsp/prsp.aspx>

5. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі Російської Федерації [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.gov.ru/mines/main>

6. Постанова КМУ "Про затвердження Державної цільової соціальної програми подолання та запобігання бідності на період до 2015 року" від 31 серпня 2011 р. № 1057 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-2011-%D0%BF>

7. Указ Президента України "Про невідкладні заходи з подолання бідності" від 26 лютого 2010 р. № 274/2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/274/2010>

8. Указ Президента України "Про Стратегію подолання бідності" від 15 серпня 2001 р. № 637 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/637/2001>

9. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна — 2010. Національна доповідь / Лібанова Е.М., Крючкова І.В., Мусіна Л.А., та ін. Міністерство економіки України. — К.: Вид-во "КІС", 2010. — 107 с.

10. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна. Підсумки моніторингу досягнення за 2010 рік. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.me.gov.ua/>

11. United States Census Bureau [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.census.gov/hhes/www/poverty/> *Стаття надійшла до редакції 23.07.2012 р.*